

La transició a la democràcia en els arxius: el cas rus

Begoña Sarabia Leoz

Alumna del 5è Màster d'Arxivística

Introducció

Aquest article parteix del treball del 5è Màster d'Arxivística, any 2000-2002, que es va titular *La transició a la democràcia en els arxius: el model rus* i es va fer amb l'objectiu de fer una aproximació al complex i atractiu món dels arxius russos. Aquest article mostra l'evolució del sistema arxivístic rus, des de l'època soviètica fins a l'actualitat, i exposa els canvis que han sofert els arxius en la difícil transició a la democràcia que s'ha dut a terme a Rússia.

1. El sistema arxivístic soviètic

L'1 de juny de l'any 1918 es promulgava el Decret de Lenin, "sobre la reorganització i centralització dels arxius", que establia les bases del sistema arxivístic soviètic.

El decret creava el Fons Estatal d'Arxius Nacionals. Es van nacionalitzar els arxius eclesiàstics, els d'empreses privades, els arxius de la noblesa i fons patrimonials, i els arxius dels homes importants de negocis. Tots ells van entrar a formar part d'aquest Fons Estatal, juntament amb els arxius de diferents ministeris i organitzacions públiques.

Tot i així, des del primer moment de la promulgació del decret, es va crear un sistema dual entre aquest fons i els fons dels ministeris més compromesos de l'Estat soviètic (agències independents), com són el Ministeri d'Afers Estrangers, el Ministeri d'Assumptes Interns, el Ministeri de Defensa, els arxius del KGB, els arxius del PCUS, l'Arxiu Presidencial i els arxius de la Ràdio i Televisió. Anys més tard, amb els inicis de la Glasnost i de la Perestroika aquestes agències dificultarien l'obertura dels arxius a la ciutadania i a la investigació històrica.

El Fons Estatal d'Arxius estava sota la responsabilitat d'un nou organisme arxivístic (Glavarkhiv), depenent del Consell de Ministres, cosa que establia una clara relació entre poder polític i arxius. Els principals

càrrecs de l'administració d'arxius estatals eren ocupats únicament per membres del Partit Comunista.

Durant tot el període de l'època soviètica els arxius van estar rígida-ment controlats i l'accés a la documentació va ser molt restringit i en molts casos inexistent.

1.1. Principals organismes arxivístics soviètics

a) *Glavarkhiv*

Administració Arxivística Central. Subjecta al Consell de Ministres de l'URSS. Administra els 11 arxius estatals centrals (Annex I) i promulga les línies de treball per a tots els arxius estatals, arxius de les repúbliques i dipòsits d'arxius, com:

- Creació de instruments de recuperació.
- Principis de classificació.
- Sistemes de referència.
- Els criteris d'avaluació dels documents.
- Períodes de les transferències de documents.
- Creació de registres dels documents considerats de valor permanent.
- Microfilmació.

Es va crear durant els anys 80 una comissió per a l'avaluació dels documents depenent del Glavarkhiv, que s'anomenà Comissió Central Especialitzada per a l'Avaluació dels documents, formada per arxiviers dels arxius estatals, *records managers*, representants de les agències i membres dels organismes de recerca històrica.

La documentació creada abans de l'any 1917 s'assignava als Arxius Centrals Estatals Històrics o bé a l'Arxiu Central Estatal de Literatura i Art; la documentació creada després de l'any 1917, es distribuïa entre l'Arxiu Central Estatal de la Revolució d'Octubre i dipòsits separats.

El control ideològic i cultural era una funció essencial del Glavarkhiv. Certament, el vincle indivisible entre poder polític i arxius era una peça clau en el sistema soviètic, perquè a través d'aquest servei estatal d'arxius no sols es controlava l'accés a la documentació històrica, sinó que es manipulava qualsevol informació que es volia fer arribar al poble, per tal de mantenir un control ideològic rígid sobre tota la societat soviètica.

La publicació de tots els treballs de recerca depenia del Glavarkhiv, que controlava els temes a tractar i la documentació que es podia mostrar per a la investigació històrica, alhora que difonia llistes temàtiques de documents interessants per a la investigació. Molts d'aquests treballs eren iniciativa del mateix Servei d'arxius estatal.

Les conferències, seminaris i exposicions, emissions de televisió o ràdio i cinematografia, únicament permeses sota la supervisió del Glavarkhiv, i amb el consentiment del Consell de Ministres, estaven sempre destinades a la divulgació manipulada d'informació cultural i política. No en va l'article 23 de les disposicions del 4 abril de 1980 dictades pel Glavarkhiv, deia:

“Els documents de Fons d'Arxiu de l'Estat de l'URSS són utilitzats amb fins polítics, econòmics, científics i socioculturals, per garantir els drets i els interessos legítims dels ciutadans”.

Tal com s'ha exposat prèviament, les agències independents estaven exemptes de seguir totes aquestes normatives, funcionaven totalment al marge del Glavarkhiv, disposaven dels seus propis dipòsits i del seu personal altament especialitzat.

b) UNIIDAD

Institut Federal d'Investigació Arxivística.

Durant els anys 80 el director de UNIIDAD va ser Txugunov.

Aquest Institut incidia en la documentació dels arxius de gestió, sota la titularitat del Glavarkhiv. Bàsicament s'encarregava del control, disseny i estandardització dels formularis, l'elaboració i publicació d'estudis tècnics, la funció d'inspecció, i l'elaboració d'instruments de descripció i procediments; també gestionava el calendari de conservació i transferència de la documentació dels arxius de gestió als arxius estatals. En aquest sentit, es treballava en la línia de conservar només del 3 al 5% de la documentació.

1.2. Jerarquització del sistema arxivístic soviètic

a) Sistema arxivístic soviètic estatal

Sota la responsabilitat del Glavarkhiv hi ha:

- els arxius centrals de l'URSS,
- els arxius centrals de les Repúbliques federals,
- els arxius regionals, els arxius de districtes i de municipis.

Els arxius estatals centrals són a Moscou i a Sant Peterburg.

Els arxius centrals de les Repúbliques Federals i Autònomes tenen la seva pròpia Direcció General d'Arxius, que dirigeix una estructura igual a la de la Unió.

Els arxius regionals (*oblast* o *krai*) i territorials envien la documentació als arxius centrals estatals.

Els arxius municipals (*rayon*) o de pobles i districtes estan sota control del comitè executiu del poble o soviètic del municipi o del districte.

Tots els nivells de la jerarquia transfereixen la documentació als nivells immediatament superiors. Els ministeris han de transferir la seva documentació als arxius centrals estatals al cap de 15 anys de la seva producció. El document de transferència, preparat per l'arxiver de l'agència, és anomenat inventari (*opis*). Tota la documentació que ve d'una agència s'organitza com un fons independent dins de l'arxiu central estatal.

L'accés a la documentació està estrictament reglamentat.

b) Els arxius de les agències independents (ministeris)

S'estructuren d'una forma estrictament jeràrquica seguint l'esquema d'arxius centrals, regionals i locals. L'accés als seus arxius està totalment restringit.

2. La Glasnost

L'any 1984 Mikhaïl Gorbtxov va ser escollit per la Duma com a cap d'Estat, en substitució de Leònid Breznev.

Enfront de la posició de Breznev, partidari de continuar amb polítiques de secretisme, burocratització de les institucions i centralització de les decisions, l'arribada de Gorbtxov al poder va implicar l'inici d'una obertura política que contenia un rerefons de democratització de les institucions i de la societat.

La Glasnost ["transparència"] i la Perestroika ["reconstrucció"] van ser els primers passos que va posar en marxa el nou cap d'Estat, amb molt recel d'una part important de la Duma, per demostrar a la societat que la transformació del país havia de començar des de les més altes instàncies polítiques.

El ressò de l'inici d'una era de canvis no es va fer esperar en l'àmbit de la intel·lectualitat russa.

Un dels primers cavalls de batalla va ser el problema dels arxius, com un element clau per iniciar la democratització del país. Durant els anys 1987-1988, el debat sobre la necessitat d'introduir la Glasnost als arxius es va convertir en un tema de primera actualitat en revistes culturals com *Sovietskaia Cultura*, *Literaturnaia Gazeta*, *Sovietskie Arkhivi*, i *Literaturnaia Rossia*, així com en diaris com ara *Pravda* i *Izvestia*¹.

Al centre del debat emergien dos temes essencials: l'accés als documents i la necessitat de crear una nova llei d'arxius que estigués impregnada dels nous valors d'una societat que despertava a la democràcia.

Les primeres discussions van ser instigades des del MGIAI (Institut Estatal Històric Arxivístic de Moscou) a finals de l'era Breznev i principis de la Glasnost. Aquest institut formador d'arxiviers, dirigit per Iuri

Afanasev, va iniciar les seves crítiques contra la burocratització del sistema d'arxius i el secretisme entorn d'aquests, encarnada per Fedor Mikhailovic Vaganov, director del Glavarkhiv.

Al juny de 1988, amb motiu de la celebració dels 70 anys de la promulgació del Decret de l'Organització dels Arxius, de Lenin, de l'1 de juny de 1918, el Glavarkhiv, pressionat pel moment històric de canvi, va fer públic que s'estava duent a terme el projecte d'una nova llei d'arxius. Començava un període de presentació de projectes de llei, tant per part del Glavarkhiv com per part dels sectors crítics, que evidenciava el seu total desacord en la forma i fons de com havia de dur-se a terme la reforma arxivística, que no culminaria fins a l'aprovació de la llei d'arxius de l'any 1993.

El sector crític reclamava una llei que suposés la desaparició del sistema arxivístic dual, ja que considerava que tots els fons d'arxiu haurien d'estar sota una única tutela i formar un sol fons d'arxiu.

El Glavarkhiv, que havia d'evolucionar sense creure en els principis de la Perestroika, va dibuixar un projecte de llei que no va satisfer els desitjos d'accés, com a estàndard de la "transparència", ni els d'una remodelació real del sistema d'arxius.

2.1. La investigació en els arxius i l'accés

La documentació que contenen els arxius és patrimoni cultural nacional i esdevé una font històrica d'inestimable valor. Per aquest motiu, durant l'època soviètica, la documentació havia de ser rigorosament controlada i només es feia accessible sota una rígida normativa.

Durant els anys 80, per poder realitzar qualsevol estudi històric basat en fons documentals calia l'autorització d'una institució oficial cultural que donés suport al projecte i era imprescindible l'autorització del Glavarkhiv. El Servei d'Arxius Estatal s'encarregava de controlar els temes que podien ser objecte d'estudi, al mateix temps que seleccionava la documentació que es lliurava als investigadors. A les sales de lectura hi havia un arxiver que feia el control a l'hora d'explorar la documentació.

Si totes les mesures eren rigorosament tingudes en compte per als investigadors russos, les traves imposades als investigadors estrangers eren molt més rígides. La burocratització entorn als permisos d'investigació a estrangers i les restriccions en relació amb els temes i la documentació a la qual se'ls permetia accedir feien realment difícils el treball d'aquests historiadors a Rússia. Com que no existien guies dels fons d'arxiu actualitzades i publicades, i que no existien llistes dels expedients que havien estat declarats accessibles recentment, es feia quasi impossible l'estudi dels temes permesos².

Les crítiques constants entorn de la necessitat d'obrir els arxius a la recerca històrica, per tal de recuperar la història sota una base científica,

i integrar els investigadors estrangers en la possibilitat d'accedir als documents russos va millorar la situació d'aquests investigadors a finals dels anys 80.

Tot i així, l'aparició a l'estranger de publicacions no autoritzades va fer que es tornés a incrementar la restricció a l'accés dels investigadors.

2.2. Opinions sobre la Glasnost als arxius

En l'article publicat a *American Archivist* l'any 1990³, tres importants historiadors i arxivers donaven la seva opinió entorn de la Glasnost als arxius.

Nikolai Nikolaevitx Volkhovitinov, membre de l'Acadèmia de les Ciències de l'URSS, l'any 1989 denunciava la falta d'accés als documents de les agències independents, tot i que al diari *Izvestia*, el 6 de gener de 1989, es va publicar que el Ministeri d'Afers Estrangers obria els seus arxius. De fet, es van desclassificar alguns documents d'abans dels anys 30 i de poca rellevància, i van quedar absolutament clausurats els documents postrevolucionaris. Al mateix temps, denunciava el descens del nivell professional dels arxivers, cosa que dificultava les tasques d'organització dels arxius.

Borís Semenovitx Ilizarov, professor i cap de la càtedra en assumptes d'arxius a l'Institut Estatal Històric Arxivístic, en el mateix article denunciava l'existència dels anomenats "dipòsits especials" (*spetskhrani*), que van ser creats als anys 30 per albergar els documents qualificats de secrets, i que són els expedients de la repressió estalinista i posteriorment els expedients dels dissidents de la dictadura soviètica.

Sarra Vladimirovna Zhitomirskaia, cap del Departament de Manuscrits de la Biblioteca Lenin de Moscou, denunciava la selecció de documents que feia el Glavarkhiv a l'hora de lliurar-los als investigadors, i la falta de directoris actualitzats d'arxius i de guies de fons, on es reflectís quina era la realitat actual de la documentació russa i on estava ubicada.

El camí, segons Zhitomirskaia, per aconseguir una veritable reconstrucció dels arxius sobre principis democràtics era la promulgació d'una llei d'arxius amb nous principis, adequats a la nova societat. I, al mateix temps, es feia improrrogable la immersió dels arxius en una revolució informàtica, per tal d'impulsar la difusió de la informació.

Tsaplin, director de l'Arxiu Estatal Central de l'Economia Nacional, reclamava una nova llei d'arxius que reforçés el dret del ciutadà i de les institucions a conèixer la documentació existent i el seu emplaçament, i limités l'accés als documents militars o que afectessin la seguretat ciutadana i estatal. L'accés a la documentació hauria de ser gratuït per ser real.

Ell va fer referència a la necessitat de promulgar primer una llei sobre la llibertat d'expressió i d'informació que establís els drets dels ciuta-

dans, que havia de ser prèvia a la llei d'arxius. També va ressaltar que calia aprofundir en la qüestió del domini públic: introduir una nova mentalitat en la societat i en els estaments soviètics, definint conceptes com que la legalitat d'un sistema arxivístic resideix en el domini públic.

3. La Perestroika

La Glasnost es va introduir amb moltes dificultats a partir de l'any 1987 als arxius russos, i els va fer més accessibles a la investigació i va millorar les condicions per a la recerca. La Perestroika, però, l'any 1991 encara no havia penetrat en els arxius, si entenem Perestroika com a reconstrucció.

3.1. L'apertura dels arxius

Segons un decret del Consell de Ministres de l'agost de 1990, els arxius del Ministeri d'Afers Estrangers havien de desclassificar la documentació que tingués més de 30 anys⁴. Aquest fet va suposar l'inici dels projectes de cooperació amb institucions d'investigació estrangeres.

L'apertura dels arxius va provocar una allau de consultes per part de la ciutadania entorn de dos temes clars: les purgues de Stalin i els temes genealògics.

En el primer dels casos, la pressió ciutadana va donar lloc a una sèrie de judicis que van donar la raó als ciutadans, i van obligar a reunir tots els expedients de les purgues estalinistes en un dipòsit, el Dipòsit Especial. Aquesta massa impressionant de documentació havia de ser tractada arxivísticament, per poder-la fer accessible a tots aquells ciutadans que volguessin reclamar-la per poder demanar les indemnitzacions corresponents. Però la situació de crisi econòmica va fer impossible el tractament d'aquesta documentació, i aquesta raó es va convertir en un aliat perfecte d'un Estat que l'any 91 no estava preparat ni moralment ni políticament per fer aquest pas.

El segon cas, les consultes genealògiques, era més planer, ja que no sols no implicava cap polèmica política, sinó que es podia convertir en un servei lucratiu per als arxius. Tot i així, els problemes per poder organitzar i servir aquesta documentació als ciutadans van suposar una feixuga tasca, que només es va poder fer gràcies a les elevades taxes que es van fer pagar als sol·licitants.

Una dada interessant de principis de l'any 1991 és la desclassificació dels principals instruments de recuperació, com les guies i llistes de fons dels Arxius Centrals, fet que va ser un nou pas cap a la democratització dels arxius.

3.2. El sistema d'autofinançament dels arxius

El nou sistema que va impulsar Gorbatsxov amb la Perestroika, traslladat als arxius, es basava en l'autofinançament d'aquests, inevitable per la reducció dels pressupostos. En aquesta línia, es va potenciar la cooperació en projectes amb institucions estrangeres i nacionals, i es va impulsar el servei destinat a l'estudi de la genealogia.

Cal emmarcar aquest sistema en la nova política que impregnava la Perestroika l'URSS, com va ser l'inici de la privatització de determinades àrees econòmiques del país i l'aparició de l'empresa privada a petita escala.

La situació de profunda crisi econòmica a l'URSS va influir en tots els àmbits de la societat. També en els arxius.

La deficiència de les instal·lacions dels arxius i la dificultat per assegurar-ne el manteniment eren evidents. Podem trobar molts exemples de goteres (Arxiu Estatal Central de l'Economia Nacional i Arxiu Estatal Central de la Revolució d'Octubre), canonades rebentades que provocaven inundacions (Institut de Literatura Russa, el 1990), o l'incendi a la Biblioteca de l'Acadèmia de les Ciències, que va destruir importants llibres de comptes, entre d'altres documents⁵.

Els sistemes de seguretat a dins dels arxius també se'n va ressentir, fet que va provocar que alguns documents fossin robats dels arxius i venuts al mercat negre.

L'equip i les tècniques per microfilmaren eren inadequats, i els microfilms eren de baixa qualitat.

El caos generalitzat polític, econòmic i financer, va obligar als arxius a imposar una tarifa de preus pels serveis bàsics, importants taxes per fotocopiar documents, i per la publicació de treballs que es fonamentessin en la consulta de documents d'un determinat arxiu. Els alts preus que es cobraven suposaven en molts casos una discriminació dels investigadors i ciutadans russos que no podien assumir aquests costos. Per aquest motiu, alguns historiadors russos van parlar d'una forma exagerada de la venda del patrimoni cultural rus.

3.3. La comercialització dels arxius

Tal com va exposar Vladímir Petrovitx Kozlov en el seu article "The opening of Russian archives as an indicator of social change problems and perspectives"⁶, la pressió de la societat russa, juntament amb el caos polític i econòmic del moment, va accelerar el procés d'apertura dels arxius russos, sense que hi hagués encara una llei que en regulés l'accés.

Així doncs, una de les conseqüències d'una apertura dels arxius no planificada i regulada va ser el problema de la comercialització, ja que la falta de pressupost va provocar, en alguns casos, que membres poc ètics de la professió especulessin amb la documentació i fomentessin la

pirateria arxivística. Aquestes pràctiques poc ètiques es van donar dins del marc d'una total crisi econòmica, en què els arxius no podien assumir els costos dels serveis que oferien, i en què els mateixos arxivers van veure com disminuïen els seus salaris.

Els mateixos Borís Ieltsin i Rudolph Pikhovia van fer ús de documents comprometedors, rigorosament escollits, en l'àmbit de la diplomàcia, en funció de la situació política del moment, en benefici propi⁷.

La massiva demanda de documents un cop es van iniciar els processos de desclassificació i es van sol·licitar documents per a la rehabilitació de les víctimes de la repressió; la demanda per part de nacions estrangeres de la documentació confiscada durant la Segona Guerra Mundial; la reclamació per part de les nacions ocupades per l'URSS de la seva documentació; les peticions de documents per part dels investigadors i dels ciutadans, tot plegat van suposar una gran pressió pels arxivers, que els va posar en el punt de mira de la societat, i va fer que juguessin un paper molt important en la transició a la democràcia de Rússia. També va suposar que els arxivers van haver d'assumir el rol de canviar la imatge pública del passat.

La situació en aquests moments resultava tan complicada, que assistim a la creació per part del mateix Roskomarkhiv d'una empresa comercial, AROS- "The Archives of Russia", que intervenia com a intermediari entre els seus clients, que eren institucions culturals generalment estrangeres, i els arxius, per realitzar projectes d'investigació.

Pràctiques no democràtiques les veiem en els casos en què, arran d'un projecte d'intercanvi entre una entitat estrangera i un arxiu, els arxivers russos prohibien l'accés a aquesta documentació a d'altres investigadors, per protegir els drets d'exclusiva de l'entitat estrangera que posteriorment publicaria el seu treball. Un cop el treball sortia a la llum pública, el fons tornava a ser accessible⁸.

3.4. Projectes bilaterals de cooperació

La necessitat dels arxius d'aconseguir ampliar el seu pressupost anual va impulsar els arxivers a facilitar l'accés a la documentació a institucions estrangeres per organitzar projectes de cooperació, a canvi de recursos monetaris i informàtics.

a) Projectes enfocats a escanejar documentació dels arxius del PCUS i el KGB

Pikhovia va entrar en contacte amb diverses institucions nord-americanes, com Hovert Institution, Radio Liberty, American Enterprise Institute, holandeses, com Institute for Social History, i italianes com la Feltrinelli Foundation de Milà.

b) Projectes de microfilmació i publicacions documentals

Molt important va ser el projecte signat amb el U.S. Holocaust Museum, sobre el tracte que van patir els jueus durant la Segona Guerra Mundial a l'URSS. De fet van ser els primers documents microfilmats dels arxius especials soviètics, que alberguen la documentació confiscada per l'URSS durant la Guerra i que són d'accés tancat.

c) Projectes per a la realització de guies per als arxius

Els projectes basats en la publicació de guies tenien com a objectiu actualitzar els inventaris obsolets; crear llistes de les sèries de cada fons; utilitzar programes que fossin compatibles amb les bases de dades utilitzades als països occidentals i fessin servir una terminologia estandaritzada pel nivell de descripció. En aquest sentit, el programa informàtic escollit va ser el format USMARC AMC.

Entre els acords bilaterals establerts, cal destacar el signat entre MGIAI (actualment, Universitat Estatal Russa d'Humanitats) i la Universitat de Califòrnia. Consistia a fer les guies de 6 arxius centrals (Arxiu del Partit Central, TSGAOR SSSR, TSGANKh SSSR i els arxius municipals de Moscou). Les guies que es fessin es publicarien alhora en anglès als EUA. A canvi, la Universitat nord-americana oferiria ordinadors als arxius russos, i l'establiment de les bases de dades específiques per a la realització de les guies i del nivell sèries.

d) Projectes temàtics

Hi ha diferents projectes basats en temes determinats, com és el cas del projecte signat entre MGIAI i YIVO Institute for Jewish Research in New York, sobre la documentació dels jueus durant l'època imperial i la de l'URSS.

Un altre acord va ser l'establert amb el Woodrow Wilson International Center for Scholars in Washington, que se centrava en l'estudi de la documentació referent a la Guerra Freda.

e) Directori d'arxius i ArcheoBiblioBase

Després de la massiva desclassificació de documents, es va fer necessari crear un directori que recollís els arxius existents, quins fons albergaven cadascun i la documentació accessible que contenien, alhora que calia fer una relació dels instruments de recuperació que existien a cada arxiu.

En aquest sentit treballava el projecte de IREX, que tenia com a objectiu crear una base de dades. El directori havia de reflectir també el canvi

de noms institucionals, dels arxius i les seves noves adreces. El projecte es va realitzar amb el programa ArcheoBiblioBase, que combinava no sols la creació del directori sinó també la inclusió d'un sistema de referència.

El directori es va publicar primer en rus, però l'any 1992 es va publicar també en anglès.

El projecte no sols implicava la creació d'una base de dades per fer un directori, sinó que també estava previst proveir els arxius de Roskomarkhiv a Moscou i a Sant Petersburg de material informàtic i ordinadors.

f) Acords bilaterals amb entitats arxivístiques internacionals

Per exemple, British Academic Commité, International Research & Exchanges Board (IREX), etc.

g) Projecte signat amb la Hoover Institution

Va ser un dels projectes més ambiciosos. Treballava per facilitar la creació i preservació de microfilms, subministrar còpies de microfilms als EUA, promoure l'estandardització, fer compatibles els programes informàtics a escala internacional i fer que la documentació sobre la qual es treballava esdevingués accessible per a tothom.

Una part del treball es va fer sobre documents del PCUS i sobre l'Arxiu Presidencial.

A canvi oferia assistència tècnica, dotació d'equip de microfilmació de qualitat, aportació de material informàtic i injecció de capital per a la realització del projecte.

Aquest acord amb la Hoover Institution va comportar importants crítiques dels sectors d'intel·lectuals russos, tant conservadors com progressistes, ja que la venda dels microfilms fora de Rússia va ser considerada una forma d'afavorir els interessos privats d'una gran empresa nord-americana, alhora que emergia la por que la Hoover Institution es convertís en el nou centre per a l'estudi de la història russa, sense necessitat que els historiadors haguessin d'anar a Rússia a investigar.

La pressió exercida per la premsa i els intel·lectuals contra aquest projecte, i en general contra la microfilmació de documents per després vendre'ls a l'estranger, va fer que d'altres projectes proposats es fessin enrere.

3.5. Descentralització del funcionament dels arxius

L'any 1990 la crisi econòmica i la necessitat d'autofinançament dels arxius va produir un fenomen que temps enrere hauria estat impensa-

ble, i va ser una certa descentralització en el funcionament dels arxius. Fins a l'any 90, totes les sol·licituds dels investigadors per poder fer treballs de recerca eren enviades directament al Glavarkhiv, que donava el seu vistiplau sobre els temes a tractar i sobre la documentació que es podia mostrar.

A partir de l'any 1990, els investigadors encara necessitaven un patrocinador, que havia de ser una institució acadèmica soviètica, però la petició per fer el treball d'investigació ja es podia presentar directament a cada arxiu, sense passar pel Glavarkhiv.

A més, els arxius, que necessitaven capital per finançar-se, van començar a plantejar intercanvis precipitats entre institucions locals i investigadors estrangers i nacionals.

Una conseqüència directa d'aquestes pràctiques va ser que el Glavarkhiv va veure minvar el seu paper burocràtic i de control sobre tots els fons d'arxiu, i va perdre en gran part el control ideològic sobre tots els estudis que es publicuessin, alhora que va veure retallat també el seu pressupost.

Tots aquests factors van desembocar, l'octubre del 1991, en la dimissió de Vaganov com a cap del Glavarkhiv, on va ser substituït per Rudolph Pikhoia.

Un altre factor determinant en una certa descentralització del sistema d'arxius va ser el desmembrament de l'URSS, en declarar-se sobiranes determinades repúbliques fins ara soviètiques.

Els processos de reforma arxivística es van anar estenent més ràpidament en les repúbliques ja deslligades del centre moscovita, tot i que la majoria volien continuar mantenint el suport i les directrius marcades des del Glavarkhiv.

Les repúbliques bàltiques, com Lituània i Estònia, van configurar un sistema arxivístic nacional totalment independent de Rússia. De fet, el febrer de 1990 Lituània va ser el primer país de l'esfera soviètica que va aprovar i aplicar una nova llei d'arxius.

Al mateix temps, Rudolph Pikhoia va crear un nou organisme, el Comitè en Assumptes d'Arxiu, també conegut com Roskomarkhiv. Aquest organisme, que depenia del Glavarkhiv però funcionava de forma bastant autònoma, havia de tractar de la creació d'una nova llei d'arxius.

4. Els arxius després del cop d'Estat

L'agost de l'any 1991 es produïa un cop d'Estat contra la Duma, instigat per aquells que volien retornar a una dictadura comunista fèrria.

El poble rus, i especialment la joventut i els empresaris, es van llençar al carrer per defensar el seu president, Mikhaïl Gorbaxov i van fer una cadena humana davant de l'edifici presidencial.

Després del cop d'Estat, Borís Ieltsin, un cop proclamat president de Rússia, va promulgar tres decrets:

- Decret del 24 d'agost de 1991: es nacionalitzen els arxius del Partit Comunista.
- Decret del 24 d'agost de 1991: es nacionalitzen els arxius del KGB.
- Decret del 12 d'octubre de 1991: el Roskomarkhiv substitueix el Glavarkhiv.

4.1. Els arxius del Partit Comunista

El decret del 24 d'agost de 1991 inclou els arxius del Partit Comunista dins del sistema arxivístic rus, dirigit pel Roskomarkhiv.

Des del primer moment la premsa es va interessar per la nacionalització dels arxius del Partit Comunista, però aviat es va desil·lusionar en comprovar com existia un clar secretisme entorn d'aquest fet.

El diari *Izvestia* va denunciar l'ocultació i destrucció de milers de documents del Partit Central. Els mateixos oficials de Roskomarkhiv van fer una aproximació dels documents amagats sota el més estricte secret pel Partit Comunista. Trenta milions de documents s'estima que va fer desaparèixer el Comitè Central del PCUS, i un milió i mig eren custodiats per l'Arxiu del Partit Central.

Per ordre de Ieltsin, els oficials de Roskomarkhiv van confiscar 8 arxius de locals del Comitè Central del Partit, alhora que tots els seus edificis. En aquests arxius i edificis es van trobar trituradores de paper treballant tot el dia i fins i tot es van haver d'aturar camions que pretenien endur-se'n documentació, especialment la financera.

L'octubre de 1991 es van crear dos centres per albergar documents del PCUS.

- a) L'Arxiu del Partit Central (TsPA), que el desembre del mateix any va canviar de nom i va passar a dir-se Dipòsit rus i Centre de Recerca de Documents sobre la Història Moderna (RTsKhIDNI= Rossiskoi Tsentr Khraneniia i izucheniiia dokumentov noveishei istorii). Conté la documentació dels arxius del PCUS anterior a l'any 1953.
- b) El Centre de Conservació o Dipòsit de la Documentació Contemporània (TsKhSD=Tsentr Khraneniia sovremennoi dokumentatsii), que reuneix la documentació dels arxius secrets del Comitè Central i la documentació del PCUS posterior a l'any 1953. L'accés és molt limitat.

A escala local, el Roskomarkhiv va confiscar els arxius del Partit Comunista als municipis i va transferir la documentació anterior al 1953 al centre que s'havia creat amb aquesta finalitat. La posterior es va reorganitzar en els dipòsits locals, sota el control de l'administració estatal arxivística local.

En el cas de l'antic Arxiu del Partit de Moscou, i dels documents dels dipòsits locals, tot es van transferir des d'aquell moment al nou Arxiu

Central Estatal dels Moviments Socials. En aquest cas els catàlegs no eren accessibles als investigadors, tret que paguessin alts preus perquè se'ls permetés consultar-los.

El mateix Comitè Central del PCUS va continuar tenint el dret de determinar l'accés als documents.

4.2. Els arxius del KGB

El 24 d'agost de 1991 Ieltsin va promulgar el decret sobre la nacionalització dels arxius del KGB.

Des d'aquest moment va començar gradualment la transferència dels arxius del KGB a les autoritats estatals arxivístiques, no sense grans dificultats i obstacles.

Vadim Bakatin, cap del KGB, va declarar als periodistes que milers de documents havien estat destruïts per ordre d'altres instàncies. I el KGB va admetre a Lituània que es van eliminar arxius sencers i que se'n van transportar molts d'altres a Moscou, per tal d'allunyar-los del seu lloc de creació⁹.

Molta documentació roman apilonada en contenidors sense possibilitat de ser desclassificada, atesa la falta de recursos per emprendre aquesta àrdua tasca.

Part de la documentació important tenia a veure amb membres o accions del Partit Comunista, fet que va dificultar les tasques de descripció i organització de la documentació que estava repartida entre els dipòsits del KGB i els del PCUS. En aquesta línia va començar a treballar una comissió creada únicament per ajuntar documents de tots dos organismes per tal de formar expedients complerts.

Una altra comissió dirigida per Volkogonov, i sota la tutela del Soviet Suprem, treballava en la desclassificació dels documents del KGB i en el traspàs d'aquests als arxius centrals estatals. Aquesta comissió elaborava llistes de les sèries de documents desclassificats i les publicava en butlletins especials.

La documentació dels arxius del KGB va ser transferida als arxius centrals estatals del Ministeri de la Seguretat de l'Estat.

La desclassificació de la documentació del KGB va ser selectiva, i en molts casos la pressió de les agències i la falta d'una llei que regulés l'accés a la documentació va fer que les mateixes agències del KGB controlessin els documents secrets i comprometedors.

4.3. Els arxius després de la substitució del Glavarkhiv pel Roskomarkhiv

El decret del 12 d'octubre de 1991 establí que el Roskomarkhiv assumia la responsabilitat sobre el Glavarkhiv, sobre els seus recursos econòmics, financers, materials i tècnics. Rudolph Pikhov, antic rector

de la Universitat de Ekaterinburg, molt vinculat a Borís Ieltsin i partidari d'impulsar una reforma arxivística real, va ser anomenat cap del Roskomarkhiv .

El mateix decret deixava sota la tutela de Roskomarkhiv l'estructura arxivística següent:

- a) 14 arxius centrals estatals:
 - 11 arxius (vegeu annex 1)
 - 3 arxius nous (creats pel decret del 24/8/1991)
 - o Dipòsit rus i centre de Recerca de Documents sobre la Història Moderna (RTsKhIDNI): recull la documentació del Partit Comunista fins a l'any 1953.
 - o Centre de Conservació de la Documentació Contemporània (TsKhSD): recull la documentació del Partit Comunista des de l'any 1953.
 - o Arxiu Central Estatal del Ministeri de Seguretat de l'Estat: recull la documentació del KGB.
- b) Arxius regionals (*krai*).
- c) Arxius dels municipis (*rayon*).
- d) Arxius de districte.

4.4. Els arxius de les agències independents

Totes les agències van iniciar processos de desclassificació selectiva i controlada de documentació, un procés que era lent i costós però necessari. En molts casos, per obtenir recursos financers amb aquesta finalitat, van establir col·laboracions bilaterals amb institucions d'investigació estrangeres que els van aportar el capital. A canvi, aquestes agències van actualitzar els instruments de recuperació (com ara guies i llistes dels fons), els van publicar i els van difondre a escala internacional.

- a) Arxiu del Ministeri de Defensa
 - Conté la documentació posterior a l'any 1939.
 - La documentació del Soviet de l'Armada es trobava fins a l'any 91 a l'Arxiu Central del Ministeri de Defensa (TsAMO).
 - La documentació naval es concentrava fins a l'any 91 a l'Arxiu Central Naval del Ministeri de Defensa (TsVMA).
 - L'any 1991 aquests dos arxius van passar a formar part dels Arxius Centrals Estatals del Soviet Naval i de l'Armada (TsGASA), tot i que el Ministeri de Defensa controla l'accés a aquesta documentació, que encara es manté classificada.
- b) Ministeri d'Afers Estrangers.
 - Està al marge del Roskomarkhiv.
 - La documentació prerevolucionària ha estat desclassificada, i pot accedir-hi qualsevol investigador, rus o estranger.

- L'arxiu que conté documentació postrevolucionària va obrir les portes a la investigació a partir de l'any 90, però manté classificada com a secreta un 6% de la documentació. S'organitza en els Arxius del Servei d'Intel·ligència Extern de la Federació Russa. Els documents que tenen a veure amb el contraespionatge soviètic són d'accés estrictament tancat.
- c) Els arxius de filmografia, els arxius de les acadèmies científiques, i altres arxius creats per entitats del món cultural encara esperen la reestructuració del sistema arxivístic i es mantenen independents de la xarxa d'arxius estatals centrals.
- d) Ministeri d'Assumptes Interns.
 - La documentació es troba en l'Arxiu del Servei d'Intel·ligència Intern de la Federació Russa. El seu accés és estrictament tancat.
- e) Arxiu Especial Central Estatal (*Osobi arkhiv*).
 - Estava sota el control del Glavarkhiv. Recollia tota la documentació confiscada per l'URSS i enviada a Moscou durant la Segona Guerra Mundial. Són els documents dels nazis i altres fons d'arxius estrangers.
 - Aquest arxiu va ser creat l'any 1945 per Stalin per albergar la documentació confiscada als alemanys, que al seu torn l'havien usurpada l'any 1940 a París, i que eren milions de documents recopilats per la intel·ligència francesa sobre líders de tot el món. Hi ha, per tant, documentació sobre la guerra, la Segona Internacional, lògies maçòniques, líders socialistes i organitzacions jueves.
 - L'accés estava estrictament prohibit. La justificació era protegir aquests fons d'aventures sensacionalistes comercials, mentre se'n negociava el retorn a Alemanya.
 - En un article de *Sovietskie Arkhivi* es denunciava la destrucció de documentació per part de les autoritats soviètiques durant la Segona Guerra Mundial, cosa que suposa que han quedat importants llacunes per a l'estudi d'aquesta part de la història.

5. 1992-2001: la reforma arxivística

Després de l'eufòria que es va produir un cop avortat el cop d'Estat de l'any 1991 i de l'inici d'una reforma arxivística fonamentada en els decrets signats per Borís Ieltsin, en una situació de caos polític i econòmic, agreujat per les crítiques dels intel·lectuals per la venda de documents i de microfilms a Occident, es va produir un procés a la inversa, en el què els arxius van tornar a tancar-se i a regular-se més rigorosament, fins a l'aprovació de l'anhelada llei d'arxius.

El 30 de setembre de 1992 es va aprovar el decret pel qual el Roskomarkhiv canviava de nom i passava a anomenar-se Rosarkhiv (Servei Estatal Arxivístic de Rússia).

Rudolf Germanovix Pikhóia va seguir com a cap de Rosarkhiv, i va col·locar com a directors dels arxius historiadors respectables, en comptes de buròcrates no especialitzats en arxivística. Un d'ells va ser Vladímir Petrovich Kozlov, que dirigia el Centre de Conservació i Estudi de Documents de la Història Moderna (RtsKhIDNI) i que posteriorment, el març de 1992, va ser ascendit a subdirector del Rosarkhiv.

Un altre cas és el de Serguei Vladimirovix Mironenko, que va passar de ser cap del Centre de Conservació de la Documentació Contemporània (TsKhSD) a ser a partir de juny de 1992 el director de l'Arxiu Estatal de la Federació Russa (GARF).

Un dels canvis estructurals significatius va ser la fusió de l'Arxiu Central Estatal de la Revolució d'Octubre de l'URSS (TsGAOR SSSR) i de l'Arxiu Central Estatal de la Federació Russa (TsGA RSFSR) en el nou Arxiu Estatal de la Federació Russa (GARF).

Les agències independents (Ministeri d'Affers Estrangers, Ministeri d'Interior, Ministeri de Defensa, Ministeri de Seguretat Estatal i Arxiu Presidencial) continuaven mantenint un sistema de gestió dels seus arxius totalment autònom.

La documentació del KGB continuava sent inaccessible per falta de recursos que en permetessin la desclassificació.

La documentació del PCUS va anar sortint a poc a poc a la llum pública, gràcies a projectes activats pel mateix Pikhóia, des del Rosarkhiv.

5.1. La llei d'arxius del 7 de juliol de 1993

La reforma arxivística es va materialitzar en la promulgació de la llei d'arxius, el 7 de juliol de 1993, titulada "Principis de la llei de la Federació Russa sobre el Fons d'Arxiu de la Federació Russa i sobre els arxius". I es va consolidar i desenvolupar en reglaments posteriors, com el Reglament sobre el Fons d'Arxiu de la Federació Russa (17/03/1994) i el Reglament del control estatal dels documents del Fons d'Arxiu de la Federació Russa (11/03/1997).

Aquesta nova legislació en matèria d'arxius regulava l'accés a la documentació i definia un nou model arxivístic més democràtic.

Tot i així, la promulgació de la llei "Sobre els secrets d'Estat" i "Sobre la informatització, informació i defensa de la informació", van suposar un important fre a les aspiracions democratitzadores de la llei d'arxius, ja que donava a les agències independents, que estaven al marge del sistema arxivístic, la potestat de decidir quina documentació es desclassificava i s'enviava als arxius sota tutela del Rosarkhiv. A més, els donava el poder de retenir la documentació sense límit de temps. El traspàs de documentació desclassificada de les agències als arxius estatals

només es realitza a través d'acords concrets signats entre aquestes i el Rosarkhiv, és a dir, que no és determinat per llei.

De l'anàlisi de la llei d'arxius se'n desprenen alguns elements que considero interessants:

- ✓ El reconeixement de la propietat privada es manifesta en la divisió del Fons d'Arxiu de la Federació Russa en dos grans blocs: el fons estatal i el fons no estatal. Es reconeix un sistema on tenen cabuda els arxius d'empreses i organitzacions privades.
- ✓ Una certa descentralització del sistema d'arxius, en contraposició al sistema inflexiblement centralitzat que hi havia durant l'època soviètica. Les Repúbliques de la Federació Russa disposen d'un poder autònom sobre la gestió dels arxius, reglamentat a través dels seus propis decrets i actes jurídics, tot i que segueixen les línies d'actuació que es marquen des del Rosarkhiv i no entren en contradicció amb aquests. En cas de discrepància prevalen els principis de la llei d'arxius de la Federació Russa.
- ✓ La llei determina que es prohibeix la creació d'arxius secrets i de documents secrets, però part de la documentació continguda a les agències independents encara està classificada, i sembla difícil que aquestes agències assumeixin el principi d'accés, ja que tenen una gestió totalment autònoma respecte del Rosarkhiv, i tan sols estan obligades a retre comptes dels fons que tenen en els arxius. En la mateixa llei d'arxius s'especifica que aquestes agències s'autogestionaran, tot i que ho han de fer d'acord amb la llei. Com he esmentat anteriorment, la promulgació de la llei de Secrets d'Estat contradia aquest article i acaba per consolidar un sistema arxivístic dual.
- ✓ Sobre l'avaluació documental, la llei no crea cap marc nou i segueixen sent vàlids l'actuació i els principis de l'època soviètica desenvolupats per la Comissió d'Avaluació dels Documents. L'acumulació massiva de documents, partint del criteri establert en l'època soviètica sobre el valor secundari dels documents, basat en el criteri de conservació de tots aquells documents que reflecteixin un interès polític, social, econòmic i, en definitiva, històric, pot ser un problema a mitjà termini pel gran volum de documentació històrica que s'està conservant.
- ✓ Accés: Es fixa un termini d'accés als documents que continguin informació secreta i classificada de 30 anys des de la seva creació, a mesura que vagi perdent la seva informació secreta. Alhora es fixa un termini d'accés als documents que continguin informació sobre la vida personal dels ciutadans, o que continguin informació que constitueixi una amenaça per a les seves vides, de 75 anys des del moment de la seva creació.

Resulta molt interessant l'article que escriu William Rosenberg¹⁰, que vincula els arxius amb estructures polítiques, i que atorga a l'arxi-

ver una funció política, en la mesura que les principals línies de decisió d'un arxiu, com són l'accés, l'avaluació, la conservació, l'adquisició, la reproducció, són estipulades amb el consentiment de l'Estat, que és qui marca les línies a seguir en funció d'uns valors polítics. L'existència de documents considerats "secrets d'Estat", existents a tots els països, no deixa de ser una forma que té l'Estat de protegir les relacions de poder. Si arribem a la conclusió que el vincle entre arxius i política és un fet, crec que es fa imprescindible l'assumpció per part dels professionals de l'arxivística d'un codi ètic, per evitar abusos de poder.

En l'Annex 2 es resumeix en un quadre l'evolució del sistema arxivístic rus des de l'era soviètica fins a l'actualitat.

6. Aproximació a la qüestió de la rehabilitació de les víctimes dels règims repressius

En un article sobre la transició a la democràcia en els arxius com és aquest, no es pot deixar de remarcar un aspecte fonamental en tota transició que trenca amb un règim dictatorial en el què han existit institucions repressives, i és la necessitat que té la societat de purgar els responsables de la repressió i de compensar-ne les víctimes o, si és el cas, restituir-los els seus drets. En aquest sentit, els arxius juguen un paper clau, ja que preserven la memòria històrica d'una nació. És ineludible citar l'article escrit per Antonio González Quintana¹¹, ja que fa una exposició de recomanacions vàlides per a tots els països que estan enmig d'una transició. De fet, la UNESCO ha preparat un estudi que defensa la tesi que cal preservar els arxius de la repressió i no eliminar-los mai en pro d'una política de reconciliació nacional. Una de les recomanacions que es fan en aquest article, per a aquells països que estan en una transició política, és fer una llista d'institucions repressives del país i indicar-ne els fons.

En segon lloc s'aconsella separar les sèries de documents relatives a la repressió i a les víctimes de la repressió i fer-ne un fons tancat. D'aquesta manera, un cop compensades les víctimes aquests expedients podran tornar a formar part del fons total de la institució en qüestió i passaran a integrar-se en els arxius del sistema arxivístic nacional.

Un dels principals elements perquè la purga dels responsables i la rehabilitació de les víctimes sigui efectiva, és estipular-ho en una llei. La llei ha de crear una comissió per tractar la documentació dels arxius de la repressió, i habilitar uns dipòsits separats per poder tractar la documentació de manera separada. D'aquesta manera serà molt més efectiu atendre la demanda de responsabilitats.

González Quintana també fa una llista dels drets col·lectius i individuals de les persones que em sembla molt interessant:

- Dret de les persones a conservar la integritat de la seva memòria escrita.
- Dret a saber la veritat.
- Dret a identificar als responsables dels crims contra els drets humans.
- Dret a descobrir el destí d'aquells que van desaparèixer durant la repressió.
- Dret a saber quina informació sobre les persones es recull en els arxius de la repressió.
- Dret a la investigació i a l'accés: a Rússia ja han començat els processos per poder mostrar certa documentació relativa a la repressió als investigadors.
- Dret a amnistiar els presoners i als represaliats polítics.
- Dret de compensació i reparació de les víctimes de la repressió.
- Dret a la restitució dels béns confiscats.

En defensa d'aquests drets bàsics de les persones, els arxiviers han de treballar en la preservació dels arxius de la repressió, atenint-se al que diu la llei.

7. La repressió a l'era soviètica i la rehabilitació de les víctimes

7.1. Introducció

Els 75 anys de dictadura soviètica van deixar unes xifres esfereïdores pel que fa als represaliats polítics a Rússia. Segons dades oficials, va haver-hi gairebé 4 milions de víctimes a Rússia. I aquesta dada no s'acosta ni de lluny a la realitat del que va succeir, segons consideren una gran majoria d'investigadors.

És la pàgina negra de la història de l'Estat soviètic, que actualment sembla que els polítics volen passar i oblidar, en pro de tancar les ferides del passat.

7.2. Estadística

Durant l'era soviètica milions de persones van patir la repressió per motius polítics.

Ara bé, endinsar-se en el confús món de les xifres no acaba de resoldre la qüestió de quin va ser el nombre real de represaliats.

Segons dades oficials, entre els anys 1921 i 1954, 3.778.234 persones van ser represaliades. I d'aquestes, 786.098 van ser afusellades¹².

Òrgans de la repressió	Víctimes	Afusellats
Òrgans judicials	1.299.828	129.550
Òrgans no judicials	2.478.406	656.548
TOTAL	3.778.234	786.098

En el mateix document desclassificat, es parla de 2.300.000 persones deportades per motius nacionals.

A partir d'aquestes dades, se succeeixen una gran quantitat d'estudis que contradiuen aquestes xifres i les superen amb escreix.

Nikolai Morozov exposa que l'any 1920 hi havia 158 milions d'habitants al territori rus. I l'any 1926 n'hi havia 147 milions. És a dir, que en sis anys es van perdre 11 milions d'habitants, amb motiu de la guerra, la fam i la repressió. Segons les seves investigacions, que segueixen la línia d'estudis com els de N. Koniaev, 20 milions de persones van ser represaliades¹³.

Segons l'historiador Iuri Brodski, entre els anys 1921 i 1954 25 milions de persones van ser privades de la llibertat a les presons i als camps de treball forçat, víctimes de la repressió per motius polítics.

El mateix Khruixov, l'any 1954, estimava el nombre de víctimes de la repressió en 10 milions de persones¹⁴.

Podríem citar una gran quantitat d'investigadors que aporten les seves estadístiques sobre aquesta qüestió, i tots s'apropen a la quantitat dels 20 milions de víctimes de la repressió a l'URSS. Així doncs, Joseph Chapski parla de 20 milions¹⁵; Konkvest, un dels més reconeguts experts en la matèria, considera que entre els anys 1937 i 1938 van ser arrestades 8 milions de persones. L'any 1938 hi havia 7 milions de persones als camps de treball forçats (*lager*) i 1 milió en presons. I l'any 1952 als *lager* hi havia 12 milions de persones¹⁶.

De fet, ningú coneix la xifra exacta de víctimes, moltes de les quals van sobreviure als treballs forçats, a l'exili i a les presons.

Mikhail Gorinov, amb el qual em vaig posar en contacte gràcies a Ramon Alberch, és l'actual cap dels arxius municipals de Moscou i em va confirmar que aquestes dades són les que apareixen en els mitjans de comunicació, a la ràdio i a la televisió. Tot i que, segons la seva opinió, aquestes xifres són molt exagerades i no són fruit d'investigacions científiques serioses, sinó que són producte de la lluita política entorn a la qüestió de la repressió.

7.3. Terminologia dels camps de treball forçat o gulags

Hi havia diferents tipus de camps de concentració, on les víctimes de la repressió eren privades de la llibertat.

- a) LAGER (gulag): camp de treballs forçats.
Les sigles són ITL: *ispravitel'no trudovij lageriaj*.
Les persones que hi eren confinades tenien condemnes de més de 3 anys.
- b) KOLONIA: camp de treball per a la reeducació.
Les sigles són ITK: *ispravitel'no trudovij koloniaj*.
Eren camps per a condemnes de menys de 3 anys.

7.4. Els organismes de la repressió

Els principals organismes i institucions de caràcter estatal i de caràcter judicial que van portar a terme la repressió política són:

- La fiscalia i els tribunals judicials.
- El Comissariat del Poble d'Assumptes Interns (NKVD).
- El Ministeri de la Seguretat Estatal de l'URSS (MGB).
- El KGB.
- La Comissió Extraordinària de Rússia per a la lluita contra el sabotatge i la contrarevolució (VCHK).

Els organismes no judicials, i per tant fora del marc de la legalitat, creats per l'Estat per aprofundir en el procés de la repressió política van ser:

- TROIKA: Organisme creat l'any 1937. El seu objectiu era la repressió política, dels *kulaks* (pagesos rics o propietaris de terres), dels religiosos, de l'oposició política i dels representants de la cultura russa, com ara literats, pintors, etc., que són la intel·liguèntsia russa, dels dissidents, sabotejadors, etc.
- DVOIKA: Organisme creat l'any 1937. El seu objectiu era la repressió per motius nacionals. S'encarregava d'investigar els grups de caràcter nacional que hi havia a Rússia, els nacionalistes de les repúbliques que integraven l'URSS, els residents de l'Europa de l'Est en territori soviètic, i les persones susceptibles de ser col·laboradores dels nazis.
- OSOBOE COBESHANIE: Era una comissió especial, per a qüestions de dissidència i espionatge.

7.5. Creació del marc legal per a la rehabilitació de les víctimes de la repressió

Amb l'inici de la Perestroika l'any 1989 es va donar per tancada la repressió política sistemàtica estatal.

Gorbatxov va iniciar una política de canvis dirigida a la democratització de la societat. Davant d'aquesta voluntat política impulsada des d'una part de la Duma, un dels aspectes fonamentals a tractar havia de ser la rehabilitació de les víctimes de la repressió.

La legislació produïda entorn d'aquesta qüestió és:

- Decret 16/01/1989: "Les mesures de restabliment de la justícia en relació amb la repressió esdevinguda entre els anys 1930 i 1950".
- Llei 26/04/1991: "La rehabilitació dels pobles".
- Llei 18/10/1991: "La rehabilitació de les víctimes de la repressió política".

7.5.1. Decret 16/01/1989

El primer pas donat en aquesta direcció va ser el decret promulgat el 16/01/1989, "Les mesures de restabliment de la justícia en relació amb la repressió esdevinguda entre els anys 1930 i 1950".

Aquest decret va tenir una gran significació per a la societat, perquè era la primera mostra de bona voluntat per part dels estrats més alts del poder polític.

El decret declarava il·legals els camps de treball forçats (gulags), el Comissariat del Poble d'Assumptes Interns i els camps de concentració especials. Les persones que haguessin estat confinades en aquests camps podien obtenir la rehabilitació automàticament.

Però no seria fins després de l'intent de cop d'Estat de l'any 1991, quan la societat russa va patir una convulsió política de gran transcendència, que es va fer improrrogable la promulgació de dues lleis que afrontarien el problema de la rehabilitació de les víctimes de la repressió.

7.5.2. La llei per a "la rehabilitació dels pobles"¹⁷

En el moment de la Revolució Russa, l'any 1917, Rússia integrava molts pobles que eren reconeguts com a nacions dins del gran Estat rus.

Aquestes poblacions van ser sistemàticament represaliades, obligades a deixar totes les seves propietats i a emprendre l'exili forçat o bé el confinament en territoris "especials" que tenien com a finalitat utilitzar aquest contingent humà en treballs forçats.

El dia 26 abril de 1991 va ser aprovada pel Soviet Suprem la llei per a la rehabilitació dels pobles, per tal de compensar-los pel genocidi de què havien estat víctimes, en part impulsat des del mateix Estat.

Acollint-se a la present llei i al decret del 14/11/1989, "Sobre el reconeixement dels actes il·legals i criminals contra els pobles", i en garantia dels seus drets, es va restablir la justícia històrica i es va proclamar la supressió de tots aquests actes il·legals, alhora que es declarava la rehabilitació de les víctimes.

Els principals punts d'aquesta llei són:

- a) Reconeix el dret dels pobles al retorn al seu lloc de residència anterior al seu èxode, i a la recuperació de la seva cultura. Sense que això suposi menyscar els drets i interessos dels ciutadans que actualment viuen en aquests territoris que històricament pertanyien a les nacions represaliades.
- b) Es restitueixen les fronteres del territori tradicional dels pobles represaliats, en un termini de transició que ha d'establir el Soviètic Suprem.
- c) Rehabilitació política. Se'ls reconeix el dret al lliure desenvolupament com a nació, al retorn al lloc de residència d'origen i a la igualtat de drets i deures amb els pobles que allí visquin.
- d) Els pobles represaliats tenen dret a una compensació econòmica, que es fixarà en els actes legals i decrets de la Federació Russa i de les Repúbliques, per etapes.
- e) Rehabilitació social. S'estableix un sistema de pensions, basats en la llei "Sobre la garantia de les pensions dels ciutadans de la Federació Russa", en funció del període de confinament o èxode de les persones.
- f) Rehabilitació cultural. Dret a la reconstitució de l'herència artística i devolució dels noms històrics de les poblacions i dels llocs d'interès d'aquestes.
- g) Tothom que obstaculitzi la rehabilitació i retorn dels pobles als seus llocs de residència serà sotmès a la justícia penal vigent.

7.5.3. La llei per a "la rehabilitació de les víctimes de la repressió política"¹⁸

El 18 d'octubre de 1991, el president de la Federació Russa ratifica l'aprovació de la llei sobre la rehabilitació de les víctimes de la repressió política.

En aquesta llei es fa una condemna als anys de terror i de la massiva persecució del poble rus i es declara que aquests actes són incompatibles amb les idees de dret i justícia. Per aquest motiu, el Soviet Suprem "expressa un profund interès envers les víctimes de la infundada repressió de l'era soviètica, i imposa un sistema de garanties que assegurin la legalitat i els drets de les persones".

La llei té com a objectiu rehabilitar les víctimes de la repressió política soferta en el territori de l'URSS des del 25 d'octubre de 1917, restablir els drets dels ciutadans i compensar a les víctimes pels mals morals i materials comesos des d'instàncies estatals.

Es reconeixen com a repressió política les diferents mesures de coacció, adoptades per l'Estat per motius polítics; la privació de llibertat o privació de la vida; l'allotjament forçat en psiquiàtrics o institucions mèdiques; la privació de la ciutadania; l'expulsió de grups de poblacions del seu lloc de residència; el desterrament; el confinament en els ano-

menats "territoris especials" per a treballs forçats; els treballs forçats en condicions de privació de llibertat (gulags, *lager*); i d'altres privacions de la llibertat de les persones, en funció de la raça, de la nacionalitat, de la religió, per causes socials o per motius polítics.

Qui pot obtenir el dret de rehabilitació

- La present llei concerneix els ciutadans soviètics, ciutadans d'altres repúbliques de l'URSS, ciutadans estrangers, i aquelles persones que van ser privades de la ciutadania en l'etapa soviètica.
- Els ciutadans represaliats per motius polítics o religiosos.
- Els condemnats per delictes d'alta traïció.
- Els que van patir la repressió judicial per organismes com la Comissió Extraordinària de Rússia per a la lluita contra el sabotatge i la Contrarevolució, el Ministeri de la Seguretat de l'URSS, Ministeri de l'Interior i la Fiscalia.
- Els parents dels represaliats que van morir a causa de la repressió o abans que es promulgés la present llei.
- La llei garanteix de forma especial un sistema d'avantatges per als fills dels represaliats que van haver de patir la privació de llibertat per estar amb els seus pares en camps de treball, o que van haver de patir el confinament en altres territoris designats per l'Estat, per a pobles desterrats dels seus llocs de residència.

Qui no té dret a obtenir el dret de rehabilitació

- Els espies, que van vendre secrets de guerra o de l'Estat.
- Els terroristes.
- Els còmplices dels nazis durant la Gran Guerra Patriòtica.
- Aquelles persones que van realitzar actes violents contra la població civil. I les organitzacions de delinqüents.
- Aquells que van realitzar crims de guerra i crims contra la justícia.

No es considera que fossin un perill per a la societat els casos següents

- Totes les persones condemnades per exercir la propaganda o agitació antisoviètica, per aixecar calúmnies contra l'Estat soviètic, o per incomplir les lleis que prohibien les qüestions relatives a la religió.

Reglament de la rehabilitació

- La sol·licitud per obtenir la rehabilitació pot ser formulada pels mateixos represaliats, pels seus parents, i cal adreçar-la al lloc on es trobi l'òrgan o càrrec que va decidir la repressió, en concret als òrgans d'assumptes interns o a la fiscalia.
- El termini per contestar a la petició no pot superar els tres mesos.
- La fiscalia comprova tots els expedients que són enviats pels òrgans d'assumptes interns i òrgans relacionats amb la seguretat estatal i expedeixen certificats de rehabilitació.

- Quan no hi ha fonaments documentals per a la rehabilitació, envien l'expedient amb la resolució al jutjat.
- La fiscalia publica mensualment un informe sobre les persones que han estat rehabilitades.
- Si el jutjat considera que està provada la repressió, expedeix certificat de rehabilitació.
- Si el jutjat considera que no es pot provar la repressió, l'interessat pot apel·lar a instàncies judicials superiors.
- Si la condemna de repressió es va fer en un jutjat ordinari, s'haurà de sol·licitar el certificat de rehabilitació en el mateix jutjat.
- Les persones rehabilitades tenen dret a rebre els documents sobre les seves vides i sobre els seus parents conservats en arxius estatals i a rebre fotografies i altres objectes personals o artístics, aïhora que tenen dret a saber quan i on van morir els seus parents víctimes de la repressió. En aquest sentit, els arxius estan obligats a donar aquesta informació als parents de les víctimes.

Conseqüències de la rehabilitació

- Es restableix als represaliats allò que hagin perdut amb relació a la repressió social i política, els drets civils, i els càrrecs i medalles militars.
- Es reconeix el dret als rehabilitats a tornar a viure als llocs de residència abans de ser deportats. Aquest punt és vàlid per a tots els membres de la família i altres parents que visquessin amb el represaliat.
- En el cas de que no hi hagi proves documentals per provar qui eren els membres de la família que vivien junts, es trametrà l'expedient al jutjat competent.
- Es restableix la ciutadania a tots els habitants de l'URSS que van ser-ne privats en contra de la seva voluntat.
- Les persones rehabilitades d'acord amb un certificat de rehabilitació tenen dret a una compensació econòmica. El pagament es fa per terminis. Els primers 3 mesos es paga no menys d'un terç de la suma de la compensació total. La resta de la compensació s'ha de pagar en un termini màxim de 3 anys.
- Aquells que s'haguessin beneficiat del decret promulgat l'any 1989, "Sobre la indemnització per danys causats als ciutadans i a les organitzacions socials, a causa d'actes il·legals comesos per càrrecs i organismes oficials", se'ls descomptarà de la suma total de la seva rehabilitació la part que ja van cobrar.
- Sistema d'avantatges per als rehabilitats i els membres de la seva família directa, i per als que adquireixen la categoria de invàlids o pensionistes rehabilitats:
 - o Dret a ser els primers de la llista per rebre un habitatge per tal de millorar les seves condicions de vida, si així es considera necessari.

- o Els habitants de zones agrícoles tenen dret a obtenir préstecs sense interessos per tal de reconstruir una nova vida.
- o Accés als sanatoris i a balnearis.
- o Obtenció d'ajut mèdic i reducció en un 50% del preu de les medicines amb recepta mèdica.
- o Transport públic i taxi gratuïts en el barri de residència.
- o Reducció al 50% del preu del bitllet del tren o de transport entre ciutats.
- o Primers de la llista per accedir a cooperatives d'habitatge, pagant el 50%. També es redueix al 50% el pagament de serveis comunals.
- o Ingress en internats públics dels invàlids o pensionistes que ho necessitin, mantenint el 25% de la seva pensió.
- o Pròtesis dentals i dentista gratuït.
- o Privilegis a l'hora d'obtenir determinats productes industrials i alimentaris.
- o Els rehabilitats tenen dret a un advocat gratuït per fer consultes sobre la seva rehabilitació.
- o Als rehabilitats amb privilegis específics, se'ls expedeix un certificat previst per la llei.

Control del procés de rehabilitació

- Els funcionaris dels òrgans que participen en la investigació i examen dels expedients sobre la repressió política estan sota la responsabilitat penal d'acord amb el vigent codi penal.
- Es publicaran llistes d'aquells funcionaris que falsifiquin documentació i que vagin en contra de la justícia en relació amb la rehabilitació de les víctimes.
- Per al control de l'execució de la present llei, es constitueix una Comissió del Soviet Suprem de la Federació Russa per a la rehabilitació, que ha d'assegurar als interessats l'accés ple als arxius dels jutjats, dels tribunals militars, de la fiscalia, dels òrgans de seguretat estatal i dels òrgans d'assumptes interns i d'altres arxius que tinguin documentació sobre la repressió política que es trobin en el territori de la Federació Russa.

7.6. Rehabilitació: problemàtica i realitat

7.6.1. El que s'ha fet fins ara

El dia 1 de gener de 2004, els òrgans territorials de la fiscalia de la Federació Russa havien revisat 870.000 expedients de persones que havien sol·licitat la rehabilitació. De moment, s'havia aprovat la rehabilitació de 617.300 persones i s'havia denegat la de 132.000.

Aquestes xifres, que aporta la mateixa fiscalia general a la seva web¹⁹, donen testimoni de la immensa tasca que queda per fer per poder compensar els milions de víctimes que van patir la repressió.

7.6.2. Els problemes del procés de rehabilitació de les víctimes

Els problemes que presenta el procés de rehabilitació de les víctimes de la repressió són principalment tres: accés i recerca de la documentació; la situació econòmica, i els problemes burocràtics o de manca d'informació.

a) Els arxius

El primer problema que es planteja és el de recopilar la documentació per poder demostrar que un mateix o bé un membre de la família ha estat víctima de la repressió.

Per centralitzar esforços en aquest sentit, un cop aprovada la llei de rehabilitació de les víctimes (1991) i la llei d'arxius (1993), es van crear arxius especials estatals que reunien tota la documentació relativa a la repressió política, tot i que els arxius del Ministeri d'Assumptes Interns i els de Seguretat de l'Estat han mantingut aquesta documentació als seus arxius.

Per tant, el primer problema que es dona és la localització de la documentació personal per tal de sol·licitar, a l'arxiu que la conté, un certificat vàlid per iniciar la gestió davant del jutjat.

Cal dirigir-se, a través de carta, als arxius especials estatals creats per albergar els expedients de la repressió en cada regió, o bé als arxius dels ministeris que no han transferit la seva documentació als arxius estatals centrals.

En primer lloc, la carta ha de preguntar a l'arxiu si conté documentació personal, i ha d'incloure les dades del represaliat. En segon lloc, ha d'exposar que, en cas de tenir la documentació que es requereix, se'n sol·licita un certificat per presentar-lo al jutjat per tal de veure reconegut el dret de rehabilitació.

L'altre problema que es presenta és la impossibilitat de trobar la documentació necessària, ja que en els anys de la Perestroika, i especialment en els anys en que Borís Ieltsin va presidir el país, molts documents van ser destruïts.

Aquest fet, ha impedit a moltes persones poder demostrar davant dels jutjats la seva condició de represaliats, cosa que ha suposat la negació del dret a rehabilitació a milers de víctimes que l'han sol·licitat per la via judicial, per falta de proves.

La gran quantitat de peticions presentades per la ciutadania als arxius per obtenir certificats per a la rehabilitació ha suposat, en molts casos, un col·lapse en els arxius per poder entregar la documentació. Aquest fet és una realitat que alenteix el procés.

L'aprovació de la llei de secrets d'Estat (1993) és un altre fre a la transparència i efectivitat del procés de rehabilitació de les víctimes. Basant-se en aquesta llei, els arxius que pertanyen als Ministeris d'Interior, de Defensa i de Seguretat de l'Estat poden mantenir els documents que creguin oportuns en els seus dipòsits, sense límit de temps per ser transferits a arxius centrals estatals, i amb un accés restringit, ja que contenen informació personal i de seguretat de l'Estat.

Sota aquestes premisses, els arxius han impedit la desclassificació de grans volums de documents referents a la repressió política.

b) La situació econòmica

El segon aspecte a tractar és la situació de crisi econòmica que ha patit el país des de l'inici de la Perestroika. La magnitud del procés de rehabilitació, en la mesura que ha suposat una resposta massiva i immediata de la societat, ha fet que els recursos destinats a la consecució d'aquest objectiu no assoleixin els nivells necessaris de pressupost, tant pel que fa als arxius com als organismes de la fiscalia i dels jutjats.

En aquest sentit, no només suposa una gran despesa de recursos atendre totes les peticions tant als arxius com als jutjats, sinó que una part important del pressupost estatal es dirigeix al pagament de pensions i a la compensació material de les persones que ja han estat legalment rehabilitades.

c) La falta d'informació i traves burocràtiques

S'han aprovat dues lleis per a la rehabilitació de pobles i víctimes de la repressió.

Es publiquen llistes mensuals amb el nom dels rehabilitats als jutjats.

A part d'això, no hi ha cap altra mena de difusió de com va el procés per sol·licitar la rehabilitació. És a dir, que l'interessat ha de començar a informar-se per ell mateix fins que aconsegueix trobar els organismes competents que el poden ajudar. Aquest problema s'agreuja quan l'interessat és resident d'una zona agrícola o pertany a una ciutat de província, on la informació encara és més escassa.

És només quan l'interessat ja ha estat rehabilitat que té dret a un advocat gratuït que l'informa dels seus drets.

Això fa que molta gent no sàpiga per on començar, i que es desmoralitzi en les primeres passes perquè no troba la informació que el dugui pel bon camí.

Tampoc hem d'oblidar que milers de represaliats són avui en dia ancians i que, per tant, en la majoria de casos no saben com iniciar el procés que els porti a la seva rehabilitació com a víctimes.

D'altra banda, hi ha una clara falta de col·laboració per part dels organismes estatals locals, a l'hora d'ajudar i d'informar la majoria de les víctimes que inicien el procés per sol·licitar el dret a la rehabilitació.

8. Conclusió

L'evolució dels arxius russos, des de l'època soviètica fins a l'actualitat, ha estat un procés molt complex. Els canvis en l'estructura del sistema d'arxius i la voluntat de democratitzar el sector han topat sovint amb una democràcia políticament dirigida.

Mikhaïl Gorbatxov²⁰, en un article de *La Vanguardia*, del dia 27 de febrer de 2005, "La Perestroika, 20 años después", ho resumeix amb molta exactitud. Cito textualment:

"El sentido de la perestroika, diría que quienes la promovieron se proponían humanizar y renovar el país gradualmente, a través de la democracia, en el ámbito de una opción socialista... Todas y cada una de estas iniciativas toparon con una encarnizada oposición. El pasado gravitaba sobre la conciencia social y obstaculizaba la propia comprensión del significado del cambio".

La situació dels arxius i l'accés a la documentació és avui en dia una qüestió confusa, per la dicotomia existent entre l'aparent democratització del sector i el retorn al control més rígid dels arxius.

Aquesta realitat és un reflex de la situació política de Rússia des que l'any 2000 va arribar a la presidència del país Vladímir Putin. Els columnistes russos defineixen l'actualitat política russa com una barreja de mesures democratitzadores i una voluntat de constituir un Estat fort i segur, per a la qual han encunyat el terme "democràcia dirigida"²¹.

La idea d'una democràcia forta i potent, que controli els poders fàctics i que retorni el país a una situació d'estabilitat fa que molts ciutadans recolzin el nou poder rus.

Sigles dels arxius

- GARF: Arxiu Estatal de la Federació Russa.
- RGADA: Arxiu Estatal Rus d'Actes Antiques.
- RGIA: Arxiu Històric Estatal Rus.
- RGVIA: Arxiu Estatal Rus Històricomilitar.
- RGAVMF: Arxiu Estatal Rus de la Flota Naval Militar.
- RGAE: Arxiu Estatal Rus d'Economia.
- RGALI: Arxiu Estatal Rus de Literatura i Art.
- RGVA: Arxiu Estatal Rus Militar.
- RGANTD: Arxiu Estatal Rus de la Documentació Científicotècnica.
- RGAFD: Arxiu Estatal Rus de Documents Sonors.
- RGAKFD: Arxiu Estatal Rus de Cinematografia i Fotografia.
- RGASPI: Arxiu Estatal Rus d'Història Sociopolítica.

RGANI: Arxiu Estatal Rus d'Història Contemporània.
 RGIADV: Arxiu Històric Estatal Rus del Llunyà Est.
 TsPA: Arxiu del Partit Central.
 RTsKhIDNI: Dipòsit Rus i Centre de Recerca de Documents sobre la Història Moderna.
 TsKhSD: Centre de Conservació de la Documentació Contemporània.
 TsAMO: Arxiu Central del Ministeri de Defensa.
 TsVMA: Arxiu Central Naval del Ministeri de Defensa.
 TsGASA: Arxius Centrals del Soviet Naval i de l'Armada.
 TsGAOR SSSR: Arxiu Central Estatal de la Revolució d'Octubre de l'URSS.

Bibliografia

1. El sistema arxivístic soviètic

- Actes de la XI i XII Conferència Internacional de la Taula Rodona d'Arxius*, Bucarest 1969, pàgs. 32-33.
- Actes de la XXIV Conference Internationale de la Table Ronde des Archives*, Hèlsinki 1986, pàgs. 103-108, 114-115: "Centralisation/Decentralisation et archives".
- ALLEN, Marie B.; BAUMAN, Roland M. "Evolving Appraisal and Accessioning Policies of Soviet Archives". *American Archivist*, hivern 1991, vol. 54, pàgs. 96-111.
- ERMISSE, Gerard; RENÉ-BAZIN, Paule. "Deux archivistes au pays des soviets". *La Gazette des archives*, 1988, núm. 142-143, pàgs. 36-49.
- SKOWRONEK, Jerzy. "Cooperación archivística para facilitar el acceso y la utilización de los archivos". A: *XIII Congreso Internacional de Archivos de Beijing 1996*, pàgs. 1-8.
- TOROPOV, "Archives historiques centrales de l'État". X Congreso internacional de archivos, Bonn 1984. *Archivum*, núm. 32.
- VAGANOV, "Le rôle croissant des archives d'État dans le monde contemporain", pàgs. 58-67.

2. La Glasnost

- BOLKHOVITINOV, ILIZAROV, ZHITOMIRSKAIA. "Glasnost in Archives? Commentary by soviet historians and archivists". *American Archivist*, estiu 1990, vol. 53.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Glasnost in the Archives? Recent Developments on the Soviet Archival Scene". *American Archivist*, primavera 1989, vol. 52.

3. La Perestroika

ALBERCH FUGUERAS, Ramón; CRUZ MUNDET, José Ramón. *¡Archívese! Los documentos del poder. El poder de los documentos*. Madrid: Alianza Editorial, 1999, pàgs. 57-70.

ARTIZOV, Andre. "The archives of Russia in the nineties: experiences, problems and prospects of development". *Janus*, 1996 - Special Tunis 1995, pàgs. 84-87.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Perestroika in the Archives? Further Efforts at Soviet Archival Reform". *American Archivist*, hivern 1991, vol. 54.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Beyond Perestroika: Soviet-Area Archives after the August Coup". *American Archivist*, hivern 1992, vol. 55.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Russian Archives in Transition: Caught Between Political Crossfire and Economic Crisis". *American Archivist*, tardor 1993, vol. 56.

RADY, Martin. "The management of secret police files in Eastern Europe". *Record Management Journal*, London, 1991, vol. 3, núm. 3, pàgs. 70-77.

STAROSTINE, Evgeny. "Du trésor des chartes d'Ivan le terrible aux Archives du Président de Russie ou la recherche historique face à la pratique du secret d'État". *Mémoire et histoire: Les états européens face aux droits des citoyens du XXI siècle*, Bucarest 1998, p. 101-103.

VOLKOGONOV, Dimitri A. "Unlocking Russia unknown history". *Prologue. Quaterly of the National Archives-Washington*, 1992, vol. 24, núm. 4, pàgs. 353-360. Extret del Ministeri d' Educació i Cultura.

4. Els arxius després del cop d'Estat

GENOVÈS, M. Dolors. "Rússia: Els dossiers secrets". *Lligall*, 1994, núm. 8, pàgs. 179-185.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Russian Archives in Transition: Caught Between Political Crossfire and Economic Crisis". *American Archivist*, tardor 1993, vol. 56, pàgs. 614-662.

GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Beyond Perestroika: Soviet-Area Archives after the August Coup". *American Archivist*, hivern 1992, vol. 55, pàgs. 94-123.

- KOZLOV, Vladimir Petrovich. "The opening of Russian archives as an indicator of social change problems and perspectives", pàgs. 11-17.
- PIKHOIA, Rudolph. "The discovery of archives in Russia". *Janus*, 1993, vol. 1, pàgs. 8-10.

5. 1992-2001: la reforma arxivística

- COMMA, 2002.3-4. Monogràfic sobre els arxius de Rússia.
- GONZALEZ Quintana, Antonio. "Archives of the security services of former repressive regimes. Report prepared for UNESCO on behalf of the International Council of Archives". *Janus*, 1998, vol. 2, pàgs. 7-25.
- GRIMSTED, Patricia Kennedy. "Archives of Russia Seven Years After: Purveyors of Sensations or Shadows Cast to the Past?", part II. Cold War International History Project, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington D.C., setembre 1998. Extret d' una de les webs de Patricia Grimsted. Google: patricia grimsted. Pàg. 8 de la web.
- IVANENKO, Boris V. "Ukrainian Archives statutory and ethical problems". *Janus*, 1994, núm. 184, pàgs. 84-86.
- KISSELEV, Alexei, "L'organisation des documents dans l'union des archives de Moscou". *Janus*, 1994, vol. 2, pàgs. 85-87.
- KISSELEV, Alexei. "Al encuentro del ciudadano: inventario de estrategias". *XIV Congreso Internacional de Archivos*, Sevilla 2000, ponència secundària 4.
- KYSTRUSSKA, Nina V. "Archival Practice in the context of the introduction of Access to Information Legislation in Eastern Europe". *XXXII CITRA*, Edimburg 1997, pàgs. 78-82.
- LA VANGUARDIA DOSSIER, "Rusia: democracia y autocracia".
- LUNDQUIST, Lennart. "Openess and Secrecy within Government Administrations and Archival Institutions in Europe. A brief survey". *XXXII CITRA*, Edimburg 1997.
- ROSENBERG, William G. "Politics in the (Russian) Archives: The «Objectivity Question», Trust, and the Limitations of Law". *American Archivist*, primavera/estiu 2001, vol. 64, núm. 1.
- www.rusarchives.com: Web del Servei Estatal d'Arxius Rus, Rosarkhiv [data de consulta: juny 2004].
- "The organisation of Archives in the Russian Federation". A: *XXXIX CITRA*, 1993-1995, Interdependence of archives, XXIX International Conference of the Round Table on Archives in Mexico, 1993, pàgs. 31-33.

6. Rehabilitació de les víctimes de la repressió

Bestnik, 1/1995. Document desclassificat del Comitè Central del Partit Comunista. "Sobre la pràctica anticonstitucional dels anys 1930-1940 i principis dels anys 50".

KONIAEV, N. "Els vius contra els morts, la gent contra la «no gent»". *Molodoia gvardia*, 1996, núm. 140.

KONKVEST, R. "Bolshoi Terror". *Pactnieks*, Riga, 1991.

Notes

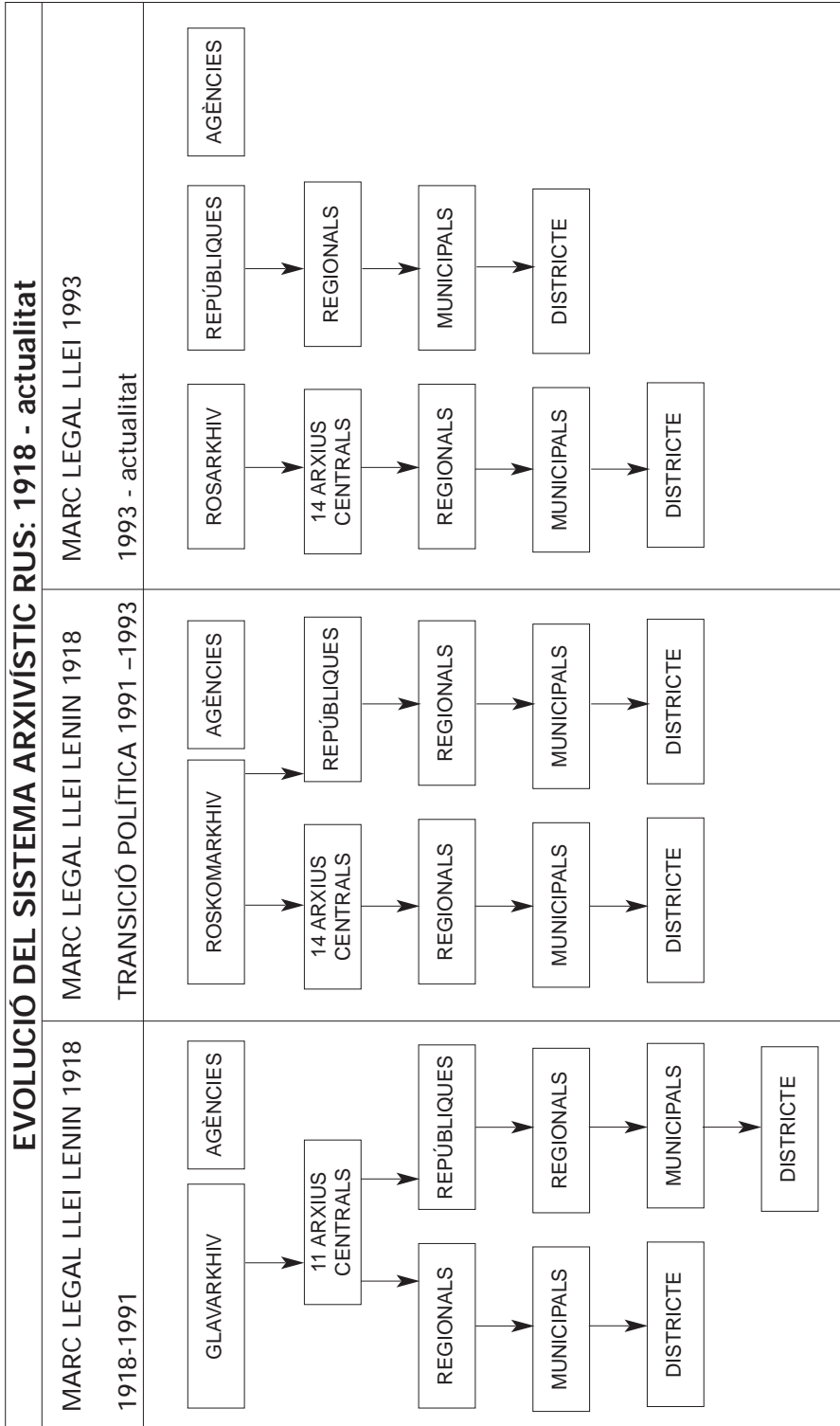
- 1 GRIMSTED, Patricia. "Glasnost in the Archives". *American Archivist*, primavera 1989, vol. 52, pàg. 218.
- 2 ERMISSE, Gerard. "Deux archivistes au pays des soviets". *La Gazette des archives*, 1988, núm. 142, pàgs. 36-49.
- 3 BOLKHOVITINOV, ILIZAROV, ZHITOMIRSKAIA. "Glasnost in Archives? Commentary by soviet historians and archivist". *American Archivist*, estiu 1990, vol. 53, pàgs. 468-475.
- 4 "Ob otkriti diplomaticheskix arkhivov". *Sovietskie Arkhivi*, 1990, núm. 6, pàgs. 10-12.
- 5 GRIMSTED, Patricia. "Perestroika in the Archives?". *American Archivist*, 1991, vol. 54, pàg. 82.
- 6 KOZLOV, Vladímir. "The opening of Russian archives as an indicator of social change problems and perspectives". *Janus*, 1993, 1, pàgs. 11-17.
- 7 GRIMSTED, Patricia. "Russian Archives in Transition". *American Archivist*, 1993, vol. 56, pàg. 617.
- 8 GRIMSTED, Patricia. "Russian Archives in Transition". *American Archivist*, 1993, vol. 56, pàg. 640.
- 9 GRIMSTED, Patricia. "Perestroika in the Archives?". *American Archivist*, 1991, vol. 54, pàg. 74.
- 10 ROSENBERG, William. "Politics in the Russian Archives". *American Archivist*, 2001, vol. 64.
- 11 GONZÁLEZ QUINTANA, Antonio. "Archives of the security services of former repressive regimes". *Janus*, 1998, 2, pàgs. 7-25.
- 12 *Bestnik*, 1/1995. Document desclassificat del Comitè Central del Partit Comunista. "Sobre la pràctica anticonstitucional dels anys 1930-1940 i principis dels anys 50".
- 13 Koniaev, N. "Els vius contra els morts, la gent contra la «no gent»". *Molodoia gvardia*, 1996, núm. 140.
- 14 *Voprosi istorii*. 1990, núm. 3, pàg. 82.
- 15 Chapski, Joseph. *Na nieludzkiej ziemi*. París: Institut Literacki, 1962. S. 95.

- 16 Konkvest, R. *Bolshoi Terror*. Riga: Pactnieks, 1991.
- 17 <http://zakon.i8.com/data/base/a80/14.htm> [data de consulta: febrer 2004].
- 18 <http://zakon.i8.com/data/base/a80/12.htm> [data de consulta: febrer 2004].
- 19 <http://genproc.gov.ru/rehabilitation/ord/> [data de consulta: abril 2004].
- 20 GORBACHOV, Mijail. "La Perestroika, 20 años después". *La Vanguardia*, 2005.
- 21 KAGARKITSKI, Boris. "La era Putin, ¿retorno a la estabilidad o antesala de una nueva crisis?". *La Vanguardia dossier*, 2004, gener/març, núm. 9, pàgs. 16-21.

Annex 1: els 11 arxius estatals centrals

- 1) Arxiu Central de la Revolució d'Octubre, dels òrgans suprems de poder de l'Estat i dels òrgans de l'Administració de l'Estat de l'URSS a Moscou.
- 2) Arxiu Central de l'Economia Nacional de l'URSS a Moscou.
- 3) Arxiu Central de la documentació científica i tècnica de l'URSS a Kuibitxev.
- 4) Arxiu Central de l'Armada soviètica a Moscou.
- 5) Arxiu Central de Literatura i d'Art a Moscou.
- 6) Arxiu Central dels segles XI al XVIII a Moscou.
- 7) Arxiu Central d'Història (del segle XVIII al 1917) a Leningrad.
- 8) Arxiu Central de la Marina a Leningrad.
- 9) Arxiu Central de la Història Militar a Moscou.
- 10) Arxiu Central de la Documentació Cinematogràfica i fotogràfica a Krasnogorsk.
- 11) Arxiu Central d'Audiovisuals a Moscou.

Annex 2

Resumen

Este artículo analiza la evolución del sistema archivístico ruso desde la época soviética hasta la actualidad, detallando el proceso de cambio en el ámbito de los archivos, que se enmarca en el contexto de la transición democrática de Rusia. La penetración de la Glasnost y la Perestroika en los archivos, junto a la presión de la sociedad, supuso la apertura parcial de los mismos y forzó la promulgación, en 1993, de una nueva ley de archivos, impregnada de principios democráticos. Pese a los progresos en materia de acceso a los archivos y en el desarrollo de una nueva legislación archivística, quedan lejos las aspiraciones de una democratización real, debido a la promulgación de otras leyes que frenan la voluntad de cambio.

Uno de los aspectos clave en la transición a la democracia de Rusia ha sido la promulgación de la ley para la rehabilitación de las víctimas de la represión soviética, factor que la Federación Rusa ha impulsado para cerrar un capítulo de su más reciente historia.

Résumé

Cet article analyse l'évolution du système archivistique russe, de l'époque soviétique à nos jours, en étudiant dans le détail le processus de modification du secteur des archives, qui s'inscrit dans le contexte de la transition démocratique en Russie. La pénétration progressive des archives par la glasnost et la perestroïka, associée à la pression exercée par la société, a entraîné leur ouverture partielle et contraint l'exécutif de promulguer, en 1993, une nouvelle loi sur les archives empreinte de principes démocratiques. En dépit de certains progrès en matière d'accès aux archives et de la création d'une nouvelle législation archivistique, les aspirations démocratiques réelles sont désormais bien lointaines, d'autres lois ayant été dictées qui freinent la volonté de changement.

En Russie, un des aspects clé de la transition vers la démocratie aura été la promulgation de la loi pour la réhabilitation des victimes de la répression soviétique, facteur que la Fédération russe a soutenu résolument afin de clore un chapitre de son histoire la plus récente.

Summary

This article analyses the evolution of the Russian archive system from the Soviet period to the present day, detailing the process of change in the field of archives, in the setting of Russia's democratic transition. The

penetration of Glasnost and Perestroika into the archives, together with the pressure of society, signified the partial opening-up of the archives and forced the promulgation in 1993 of a new law on archives that was impregnated with democratic principles. Despite the progress made in terms of access to the archives and the development of new archive legislation, aspirations for true democratisation still remain distant, due to the passing of other laws that obstruct the will to change.

One of the key aspects in the transition to democracy in Russia has been the promulgation of the law for the rehabilitation of victims of Soviet repression, a factor which the Russian Federation has encouraged in order to close a chapter of its most recent history.

